

Sâmbătă, 18 iulie 1992,
Snagov

DIANA TURCONI¹: *Domnule Bogza, aveți poate un gând, o amintire, care să vă urmărească?*

GEO BOGZA: Sigur. Dacă îmi trimit gândul spre trecut îmi aduc aminte o inundație a Teleajenului. Apa a venit mare, a cuprins oameni și căruțe, le-a răsturnat și în haosul acela plutea o pâlnie de gramofon de culoare roz. Apele treceau tulburi și furioase, iar ea trona în mijlocul lor cu acea culoare de bomboană fondantă. Satul de la care am coborât la malul apei se chema Blejoi – e satul copilăriei mele. În el s-a născut fratele meu, Radu Tudoran. Eu m-am născut mai la sud, la Ploiești.

În odăile de la București, cât și aici, la Snagov, nu am văzut fotografii de familie. Fără să am intenția de a face psihanaliză, cum v-ați privit tatăl: cu teamă, cu admirație, cu dorința de a-i semăna? Și cât de mult v-ați iubit mama?

Pe tatăl meu l-am admirat foarte mult și nu m-am temut niciodată de el. Mi se părea un om cu totul extraordinar, de n-ar fi decât felul în care i-a îmblânzit pe nemți, în timpul Primului Război Mondial, când voiau să jefuiască satul de păsări și animale. Când a murit, aveam 12 ani. Cât despre mama mea – era blândețea făcută femeie.

Despre sora dumneavoastră și despre frați...?

Fratelui meu cel mare, Alexandru, i-am purtat o admirație specială, știind ce muncă titanică făcea cu monumentala lui scriere filozofică. Al doilea frate al meu, Ovidiu, a fost de multe ori pentru noi prilej de tristețe, fiindcă s-a complăcut în tovărășia unor oameni băutori și mediocri. Sora mea, Lenuța,

¹ Replicile reproduse în carte cu litere cursive sunt ale doamnei Diana Turconi, iar cele scrise cu caractere drepte îi aparțin lui Geo Bogza.

mai ales în ultima parte a vieții ei, a însemnat pentru mine un izvor de infinită bucurie, pentru felul cu totul aparte în care și-a trăit bătrânețea. Cartea ei, *Scurt popas*, a fost de-asemeni un prilej aparte de încântare.

La Radu Tudoran, mezinul familiei, admir talentul, uriașa putere de muncă și felul demn în care a știut totdeauna să facă față multor vicisitudini ale vieții.

Fig. 1. Fotografie din 10 iulie 1884 făcută într-un atelier din „Galatz”. Părinții scriitorului: Alexandru și Elena Rhea Silvia Bogza împreună cu Norica, primul sau cel de-al doilea copil (primii doi născuți au fost fete și au murit foarte mici). Al treilea copil venit pe lume a fost Alexandru, fratele cel mai mare.

Fig. 2. Fotografie din copilărie: Lenuța, sora mai mare, scriitorul Geo Bogza, copil, și fratele mai mic ce va deveni scriitorul Radu Tudoran (Buick, pe numele de alint), așezați în scară, în ordinea nașterii și a înălțimii.

Ca să devenim adulți, trebuie, pesemne, să ucidem într-un fel copilul care am fost și să ne dezamăgim părinții.

Nu cred că am ucis în mine copilul care am fost. S-ar putea ca nici până azi să nu fi devenit adult.

Părinților – adevărat, le-am dat multe prilejuri de dezamăgire.

Vi se pare că trăiți într-o lume a hazardului sau într-una aflată sub semnul destinului? Aveți, să zicem, sentimentul că destinul vă așteaptă în prag dimineata, când deschideți ușa?

Nu am acest sentiment. Și totuși îl am: în prag m-a întâmpinat, întotdeauna, hazardul.

Insist: cum ați trăit, la voia întâmplării sau v-ați căutat destinul?

Cu totul la întâmplare. Dar asta nu înseamnă că destinul nu a venit el după mine.

În ce fel vi s-au împărțit, de-a lungul existenței, restriștea, căderile, derutele? V-au asaltat în rânduri strânse sau cu îngăduință?

Viața nu m-a lovit cu șapte sulite deodată.

V-ați intitulat unul dintre articolele de vineri, din „Contemporanul“, Elogiul seninătății¹. Vorbeați acolo despre foarte seninii dumneavoastră prieteni Iov, Socrate, doamna Alice Voinescu, renumita esteticiană, profesorul și compozitorul Dimitrie Cuclin. Îl citați pe acesta din urmă: „Pot pierde totul, afară de fericire...“ Mi se pare că, astăzi mai ales, nu sunteți străin de acel echilibru special al sufletului?

Cei pe care i-ai pomenit au fost profesorii mei de seninătate – seninătatea înțeleasă ca un mod de viață. Au fost pentru mine un exemplu copleșitor. Astăzi culeg roadele celor învățate demult și le sunt profund recunoscător pentru marea lor lecție.

Credeți că, odată ajuns la un anumit nivel de evoluție spirituală, orice om își găsește seninătatea?

Nu. Nu e neapărat obligatoriu; dar dacă și-o găsește e bine deopotrivă pentru el și pentru lumea în care trăiește.

Vă amintiți când a coborât întâia oară seninătatea în dumneavoastră?

Seninătatea mea a venit odată cu *Cartea Oltului*.

Mulți oameni au un turn de fildeș, numai al lor, loc de retragere, de meditație; simbol, poate, al depășirii, într-un fel chiar al morții – sau al nemuririi, de ce nu? Aveți un astfel de spațiu?

Da. Snagovul.

¹ Geo Bogza, *Paznic de far*, Editura Minerva, București, 1974, p. 83, *Elogiul seninătății*, publicat în „Contemporanul“, vineri, 28 iulie 1967.

Iubiți orașul, forfota, sau dimpotrivă, praful drumului de țară, liziera pădurii, câmpul abia încolțit?

Astăzi iubesc tot ce urmează după „dimpotrivă“.

Și acum, despre Dumnezeu: cine a fost El pentru dumneavoastră – dar mai întâi, a fost?

Pe la 20 de ani am avut câteva crize mistice. Atunci am crezut în Dumnezeu. E ceva extraordinar.

Dar acum, credeți?

Într-un anume fel, da. Într-un anume fel, pentru că Dumnezeul în care cred eu nu se aseamănă cu cel al niciunei religii. Nu socotesc că Dumnezeu n-ar avea altă treabă decât să răspundă rugămintelor noastre de tot felul, uneori prea mărunte. Dumnezeul meu este o mireasmă a Universului.

De câte din cele zece porunci ale Domnului nu ați ținut seama?

De toate am ținut seama.

Aveți păcate care să vă tragă spre iad?

Păcate am și încă foarte mari, dar nu cred că dintr-acelea pentru care aș fi aruncat în iad.

Ce păcate trimit în iad?

Cele capitale. Așa sper.

Pentru Stevenson, de exemplu, păcatul capital, fără nicio răscumpărare, este cruzimea – personajul Hyde, știți. Ați fost vreodată crud cu cei din jurul dumneavoastră?

Niciodată. Deși în mintea mea eram, cu dictatorii.

În dragoste suntem totuși, măcar o dată, cruzi.

Eu nu am fost.

Aveți un sentiment aparte când întâlniți în cale o biserică?

Da. Atât catedrala, cât și modesta biserică de lemn mă fac să mă gândesc la lungul șir de generații care au căutat ocrotire sub bolta lor protectoare.

Vă propun un scenariu: doi iubiți hotărâsc să se despartă după ce vor fi intrat, să facă o rugăciune, în toate bisericile din orașul lor – și în oraș erau multe, câte zile are anul. Credeți că după ce se vor fi

închinat în toate, se vor mai despărți?

Ar fi un motiv suficient să nu se mai despartă niciodată, măcar în spirit.

Știați că Bucureștiul are 365 de biserici?

Avea, vrei să spui.

Da, bineînțeles! Care să mai fie rostul bisericilor în acest timp, în această lume?

Cum a fost de-a lungul vremurilor – protecție, încredere, speranță; spiritualitate și pace.

Iată ce scriați, în 1968, în „Contemporanul”¹: „Un oraș fără biserici – iar bisericile pot fi de multe feluri – e un oraș trist. Un oraș în care nu putem aprinde o lumânare [...] este mai rău decât un pustiu.” Să fi avut cărja de Patriarh, ce ați fi făcut, atunci când bisericile noastre, Văcărești, Sfânta Vineri și altele, au fost demolate?

Nu aș fi fost mai indignat decât am fost așa, fără cărjă!

Se vorbește, de la Revoluție încoace, de construirea unei Catedrale a Neamului.

O nouă catedrală ar fi foarte utilă pentru echilibrul arhitectonic al orașului. Dincolo de mesajul ei, o catedrală e un lucru estetic – dar nu astfel se răscumpără conștiințele!

Cum se răscumpără conștiințele?

Cu bani grei. Cu banii remușcărilor!

Privind spre cer, ați scris, legând succesiunea anotimpurilor de aceea a constelațiilor: „Atunci, în ordinea firii, încetează Goticul și începe Renașterea.” Cât de aproape ați dialogat cu stelele și la ce taine v-au făcut părtaș?

Am stat de multe ori, aproape tot timpul vieții mele, de vorbă cu stelele, iar tainele lor câteodată m-au înspăimântat. Dar puteam să nu iau cunoștință decât de frumusețea astrelor și atunci era mai bine...

¹ Geo Bogza, *Paznic de far*, Editura Minerva, 1974, p. 198, articolul *Casa*, publicat în „Contemporanul”, vineri, 13 decembrie 1968.

Duminică, 19 iulie 1992,
Snagov

*O, n-am de gând să navig prin mlaștini
după ce m-am luat de piept cu oceanul
Nici să lupt cu țânțarii, când pe umerii mei
au poposit albatroșii¹.*

*V-am citat, pentru a-mi crea ocazia să vă întreb: cum navigați
prin al nouălea deceniu al existenței dumneavoastră?*

Aptitudinea mea de a naviga a rămas aceeași, dar din
păcate oceanele planetei au început să fie mult prea poluate.

*Nu mă grăbesc să vă smulg secretele, totuși aș dori să ajungem
împreună în preajma inimii lui Geo Bogza.*

Fie! Mi-a plăcut să fac lucrurile bine. În privința aceasta
am învățat de la felul cum băteau țărani cuiele în scândurile
din care făceau garduri: le băteau, țintindu-le dintr-o singură
lovitură.

*Iată ce notați în Jurnal de copilărie și adolescență acum
șaiszeci și șase de ani, tot în luna iulie: „Să nu uit că mi-am propus ca
în trecerea mea prin viață să o zgârii. Și o voi face, chiar cu riscul de
a înnebuni.” Cum a fost cu brazda prin viață?*

Viața și-a propus și a reușit să mă zgârie și ea, cu mult
mai mult. Și foarte adânc.

Înfruntarea a meritat trăită?

Cred că a meritat, că nu mi-ar fi plăcut să fiu un burtă-
verde!

*Într-un loc, în Jurnal... spuneți: „Aș vrea să existe cineva
căruia să-i cer socoteală pentru existența mea.”*

Da. Dar încă nu am găsit cui să îi cer socoteală.

Spuneți-mi despre dumneavoastră tot răul posibil.

¹ Geo Bogza, *Lup de mare*.

Sunt leneș.

Totuși, ați scris mii de pagini. Și ați susținut, ani în șir, o rubrică săptămânală la „Contemporanul”, apoi la „România literară”...

Dacă nu eram leneș, aș fi scris mult mai mult.

Chiar ați fi vrut să scrieți mai mult?

De fapt, nu!

Spuneți-mi acum și o fărâmbă de bine.

Nu sunt rău.

În ce fel sunteți bun?

Fiindcă totuși sunt bun, mi-am permis adeseori să fiu cu duritate.

Când ați făcut cuiva un bine – și ați făcut de fiecare dată când s-a putut – ce v-a mulțumit mai degrabă, bucuria dumneavoastră sau a celuiilalt?

Cred că bucuria mea. Asta înseamnă că sunt foarte ego-centric, nu crezi?

Probabil v-a plăcut să vi se spună „mulțumesc”?

Cred că da, însă nu am dat prea mare importanță; dar să existe motive pentru care să mi se spună „mulțumesc”, mi-am dorit, recunosc; deoarece asta însemna că făcusem cuiva un bine. Fie că i-am dat numai o scobitoare.

Să vorbim despre vină și despre pedeapsă. Haideți să intrăm în palatul regelui Agamemnon. Sunteți de partea Electrei?

Sunt pentru un anumit fel de răzbunare. Odată am scris: „Eu nu pot da nevinovatul pe ucigaș,/ Eu nu-l pot lăsa liber pe Barabas”. Marii vinovați nu trebuie să găsească iertare; dar prefer ca răzbunarea să o ducă la capăt cineva care să se cheme Destinul.

Sunteți pentru pedeapsa cu moartea?

Poate că în anumite împrejurări ale istoriei este necesară; pe mine însă m-a îngrozit întotdeauna.

Scriați în Jurnal...: „Observ că după deziluzii devin mai profund și tumultuos.” Această, să-i spunem contraofensivă, s-a prelungit de-a lungul anilor?

A continuat fără încetare până în ziua de astăzi.

Există anumite elemente geografice de care să fi fost modelat interior?

Toate elementele geografice m-au modelat interior. Nu m-a lăsat indiferent nicio înfățișare a lumii.

Cât din Geo Bogza este apă, cât este câmpie și cât este munte?

În egale proporții.

Vă citez din Paznic de far: „Eu sper că undeva, foarte adânc, oceanul stăruie în noi.” Ați traversat înot nu doar Dunărea, ci și Gangele...

Da. De câte ori am fost în apă și am înotat m-am simțit în elementul meu primordial. Am început, în copilărie, cu Teleajenul și am avut norocul să înot în fluvii mari – și să ajung până în oceane.

Cât despre lanul de grâu?

Lanul de grâu! În orice împrejurări l-am avut, a fost izvorul unei fericiri mereu proaspete.

Ce rol au jucat sondele în universul dumneavoastră?

Un rol fantastic! Incendiile sondelor m-au modelat esențial și m-au făcut patetic. Fără sondele de petrol aș fi fost cu totul altfel, mult mai plat, în orice caz.

Vorbeați, încă din adolescență, despre „grotesc și partea ridicolă a lucrurilor”...

Da. Când a fost vorba să scriu, grotescul și ridicolul au fost pentru mine *alimente* esențiale.

De la cei din jur ați învățat lucruri esențiale?

Multe mi-au fost spuse de alții, printre care unii extraordinari, în fruntea lor îl pun pe André Gide.

Domnule Bogza, cititorii dumneavoastră au, poate, o viață puțin satisfăcătoare. Să le spunem ceva să îi încurajeze – și să îi stimuleze să se aplece peste paginile acestea.

De spus – am făcut-o adeseori. În rest – eu sunt primul și ultimul meu cititor...